

МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОБРАЗУ УКРАЇНИ У ТВОРАХ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Поетична мова як явище емоційно-естетичного освоєння світу є об'єктом вивчення лінгвопоетики. Дослідники розглядають поетичну мову як самодостатню систему зі специфічними законами внутрішнього розвитку, здатну оновлювати й розширювати традиційні засоби, усталені формули, словник національної поетики. У мові поезії актуалізується індивідуально-авторський словник, а також мовно-естетичні знаки національної та світової культури.

У другій половині ХХ століття особливо актуальною стала поетична тема України, ключовим образом у якій, зрозуміло, стає образ України.

Дослідженню засобів репрезентації образу України у сучасному мовознавстві та літературознавстві присвячені праці К. Голобородько, Д. Запорожської, В. Олексенка, Л. Ставицької, Г. Сюті, І. Хоменської та ін.

З початком розквіту української літератури у ХХІ столітті стали відомими нові імена видатних поетів сьогодення. Серед цих літераторів особливе місце займає Оксана Стефанівна Забужко – відома українська поетеса, літературознавиця та публіцистка. Творчість письменниці здобула славу не тільки в Україні, але й у світі, особливо міжнародне визнання здобула О. Забужко в Центральній та Східній Європі. Творчість Оксани Забужко представлена, прозовими, поетичними, публіцистичними працями, що яскраво репрезентують жіноче життя нашого часу.

Письменниця також звертається до української історії ХХ століття. Однією із головних рис письма авторки є націленість не лише на внутрішню аудиторію, але й доступність для західного читача та зверненість до сучасного світу [1, с. 419]. Творчість Оксани Забужко вже понад три десятиліття перебуває на «узвишші біжучого літературного процесу» [2, с. 7], привертаючи увагу як читачів, так і літературознавців, серед яких В. Агеева, Н. Зборовська, В. Скуратівський та багатьох інших. Проте вивчення специфіки мовних засобів творення образу України у творчості Оксани Забужко ще не було предметом окремого лінгвостилістичного дослідження, що й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Джерелом дослідження стала збірка: Забужко О. Вірші: 1980-2013. Київ: Комора, 2020. 304 с.

Мета статті полягає у вивченні семантико-стилістичних особливостей засобів репрезентації України у творах Оксани Забужко.

Основними засобами творення образу України у поетичних творах є топонімом «Україна», який має глибинний зміст, номінації флори та фауни (фітоніми й зооніми), а також топоніми й антропоніми [5, с.114]. Яскравим засобом для художнього відтворення образу України є також тропи.

Засобами творення природи України є номінації її рослинного та тваринного світів. За допомогою зоонімів і фітонімів одразу можна ідентифікувати край, про який йдеться у художньому творі. Вони виступають маркованими одиницями на позначення тієї чи іншої землі.

Дослідження показало, що природа у творах Оксани Забужко є органічним складником образу України. Природа ця власне українська – і вона є одним із чинників національного духу українців.

Репертуар назв флори є широкий і різноманітний. Виокремлено такі групи: трави, квіти, дерева. Найчастіше фітоніми слугують яскравим тлом для опису подій: «Пішли бур'янами мої півцарства – / а решти ніхто вже й знайти не потрафить» [3, с.58]. «До намету зносили сонце поверх щитів черлених, / і топталась моїм розмай-зіллям поробошні в пилюзі сторіч...» [3, с.26]. «Мохом тиші плющить, мов стікає вода по обшивці» [3, с.36].

Уживання тропів із назвами квітів надають мові образної виразності, емоційності: «Офеліє, німфо, – чортополох зужитих словес: минулася «німфа»» [3, с.74], «Дозвольте відкланятись! – з тим'янку й руж!» [3, с.24]. «Мені вже троянди шлють у готель!» [3, с.85], «Розторопша – акація – гречка – солодке скло, / ще незримий складув видува з щільникових лунок» [3, с.5]. Щоб акцентувати увагу на вустах царівни, які знаходяться на безкровнім, тобто блідім обличчі поетеса вживає фітонім мак та дієприкметник запалений: « Тільки вуст запалений мак / ворухивсь на безкровнім обличчі» [3, с.57]. Ці слова викликають у підсвідомості читача червоний колір. Червоний колір – збудливий, гарячий, енергійний, життєрадісний. Він прискорює серцебиття, стимулює роботу мозку, сприяє збільшенню м'язової напруги, підвищенню тиску крові та ритму дихання [7].

Назви дерев Оксана Забужко використовує для виразного змалювання персонажів, їхнього емоційного стану: «На просценіум вийшла / Сама пишна, як вишня» [3, с.60], «Як по брижах калюж відчайдушно пружинить вітер, / Як, з дня на день, догоряють кленові свічі» [3, с.10], «...це я знов була хвора: я чула, як сливи росли» [3, с.8], «На голих лип сумні дереворити...» [3, с.37]. «Розторопша – акація – гречка – солодке скло, / ще незримий складув видува з щільникових лунок» [3, с.5]. Поетеса оживляє природу, надаючи їй людські почуття: « Бо стогнуть сосни, як в подушку жінка» [3, с.78].

У поетичному світі Оксани Забужко важливий складник довкілля людини становлять представники фауни – тварини, комахи та птахи, яких людина сприймає як частину природи. У досліджуваному матеріалі номінації тварин поділено на такі групи: дикі тварини, свійські тварини, птахи. Поетеса у своїх творах вводить зооніми до складу епітетів і порівнянь.

Варто зауважити, що найчастіше Оксана Забужко вживає назви тварин для художнього засобу порівняння: « – Царівно, гуркоче дидван / І коні басують, як змії» [3, с.57], «А язик, мов

комаха, загрузла в живиці» [3, с.124], «Ішов – як голіруч ідуть на вовка» [3, с.12], « Чужі слова без запаху і смаку, / що вислизали, як маленькі рибки» [3, с.31].

Серед свійських тварин найуживанішими є лексеми кіт, кінь: «Не конева вина – підупасти в дорозі на нозі, / а вина верхівцева, що коні його не носять» [3, с.197], «Вмикаю в уяві твої очі сіамської кішки, / шляхетний профіль, роздвоєне підборіддя» [3, с.193], «Ліфти, асфальти, мури й коти / всоталися в сну драговиння» [3, с.12], « А чорним котам – ворожити, / А кожному муру якась голова, / спроможна його прибити» [3, с.12]. У віршах зоонім кіт несе негативну семантику, навіює погані думки, почуття.

У віршах Оксана Забужко часто вживає назви птахів із емоційно-експресивною метою: «...Треті півні / Дзигарний бій» [3, с.71], « І дошкуля з-за стінки дятлів стук / Несамовитовпертої машинки» [3, с.78], «Може, замість поетом, доречніше стать серфінгістом, / Щоб, крім чайок, нікому про свій не викрикувать бій?» [3, с.46], «Плавай, плавай, лебедонько» [3, с.60], «Провінційний актор, тричі поспіль освистаний півнем» [3, с.79], «І совою Мінерви у вікна регочиться ніч...» [3, с.72].

Також, назви тварин використовуються для досягнення такого стилістичного ефекту як іронія: «Якщо ти від початку її у мені розгледів, / чи не краще було в зоопарку любити білих ведмедів?» [3, с.195], «Все жду, щоб хто кониченьком доскочив, / тільки от коні всі підупали» [3, с.58].

Отже, семантико-стилістичний аналіз образних назв на позначення реалій української природи у творах Оксани Забужко свідчить про широке і вмале використання номінацій флори та фауни письменницею для зображувальної, емоційно-експресивної та оцінної функцій, вираження матеріальної та духовної культури українського народу в цілому.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні мовних засобів творення образу рідної землі у творах інших поетів ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зозуля О. Багатоконпонентні okazіоналізми в поезії Оксани Забужко. Мовні і 85 концептуальні картини світу: зб. наук. пр. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології. Київ, 2010. Вип. 30. С. 419–423.
2. Андріяшик, О. Оксана Забужко: «Пишу для таких, як сама». Літературна Україна. 2010. 6 трав. С. 7.
3. Забужко О. Вірші: 1980-2013. Київ: Комора, 2020. 304 с.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 705с.
5. Переломова О. С. Процес творення концепту «Україна» в текстовому просторі поетичних творів. Сумський національний аграрний університет. 2019. С. 114–125.
6. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 496 с.
7. Робсон Д. Як червоний колір змінює нашу свідомість. BBC Future. 2015. URL:https://www.bbc.com/ukrainian/vert_fut/2015/10/151023_vert_fut_how_the_colour_red_warps_the_mind_vp.